

Rebeka Stot

Staza prošlosti

Prevela Branislava Vajagić

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2009.

*Za Džudit Bodi i meteorologa iz taksija,
za čije ime nikada nisam pitala.*

*Sve planete teže
jedna prema drugoj.*

– Isak Njutn

*Stvari bolne za oči
Beli i crni luk i praziluk...
Iznenadni odlazak nakon jela.
Kuvana vina. Hladan vazduh...
Previše puštanja krvi... prah.
Vatra. Mnogo plakanja.*

– Isak Njutn

Prolog

I dalje nepopravljena i nabubrela od kiše, kapija na zidu voćnjaka odbijala je da se pomeri sve dok se Kameron nije svom težinom naslonio na nju i snažno je gurnuo. Dok je ulazio u davno napušten jabučnjak, Kameron je vikao ka kući, nadajući se da će privući majčinu pažnju sa prozora, gde je imala običaj da sedi i radi. „Elizabet?“ Čekao je da dođe do prozora i mahne, a zatim je ponovo pozvao. Ovoga puta njegov glas je uznemirio goluba, koji je uzleteo sa jednog jabukovog drveta, bučno mašući krilima.

Toliko je toga trebalo da se popravi tamo. Sve te pukotine i naprsline i zardali ostaci sve više su mu smetali, kako je stario. Ali, s druge strane, postojao je i momenat kada je sve prosto prestajalo da ima značaj. Njegova majka došla je do tog momenta. Više nije pokušavala da se odupre svem tom starenju i propadanju. Prestala je to da primećuje. Ostavljala je jabuke da trunu u dubokoj travi u koju su pale; pustila je virdžinijsku puzavicu jedan inč preko prozora, pa je kuća svakog minuta postajala mračnija; prašina se sakupljala na knjigama, školjkama i životinjskim lobanjama, koje su stajale na njenim policama i prozorima; lišće je zapušilo oluke.

Odgovora iz kuće nije bilo. Nije bilo lica na prozoru. Vreme je ovde stalo. Vreme se izgleda uvek zaustavljalo oko Elizabet. Sadašnjost je nije zanimala; vreme je išlo unazad ili se vrtelo ukrug oko nje, uvek pronalazeći svoj put do sedamnaestog veka.

Gde je? Kuda je otišla?

Trava je narasla gusta i visoka, ispod jabukovog drveća. Voćnjak je mirisao kao presa za jabukovaču; svuda unaokolo zlatne i smeđe crvene obline opalog voća sijale su kroz smaragdnozelenu visoku travu, svečano osvetljene i osenčene kasnim popodnevnim suncem koje se probilo kroz kišu. Bilo je kasno da se sada sakupe. Tamne modrice jabuka previše su se proširile. Neke od jabuka bile su nagrizene, primećio je. Pacovi, ponovo.

Kameron je nagazio čizmom na nešto tvrdo u vlažnoj travi. Mala ružičasta, plastična pesnica besno je bila okrenuta ka njemu. Sagnuo se i podigao poluobučenu igračku: izgubljeni ekšn men njegovog sina Tobija ležao je pored korena sasušenog drveta. Nasmejao se, pogledao gore, prateći svežanj žice sve do grane jabuke. Tobi mora da je obesio ovaj konopac poslednji put kada je bio ovde, konopac kojim se ekšn men spustio dole. Igračka je sada bila prekrivena tragovima; puževi su radosno puzali preko plastičnih mišića, u svojoj gladi za fermentisanim mesom jabuka. Kada je povukao gajtan, da proveriti da li zvučni mehanizam i dalje radi, ženski glas je uzviknuo: „Patrola. Govori tvoj komandant. Smrtonosni napada. Razilazi se. Razilazi se.“ Gurnuo je igračku u džep svog kaputa, gde je, prigušena, konačno učutala.

Kameron je pokucao pre nego što je ušao u kuću svoje majke. Ekscentričnost kuće ga je i dalje zabavljala. Ona ju je zvala Studio, ali njega je podsećala na licitarsku veštičju kuću u šumi, sa krovom, obloženim drvetom, koji okomito pada sve do zemlje, ispresecana senkama jabukovog drveća iz voćnjaka. Unutra je jedan debeli, beli, totemski stub držao čitavu konstrukciju; Elizabet je naredila arhitekti da joj napravi ogroman prostor za studio sa kosim plafonom, gde bi mogla da piše, i malu spavaću sobu, smeštenu na podu mezanina, ispod krova, na vrhu strmog drvenog stepeništa. Šta nije bilo u redu s njim, danas? Imao je čvor u stomaku, bol neprijatnog predosećanja. Elizabet bi rekla da nije baš bio pri svesti. Šta je značilo biti „pri svesti“? Sigurno je prethodne noći sanjao neki komplikovan, tužan san, mislio je, koji je iskliznuo i ostavio za sobom tragove na njegovoj koži i u njegovoj krvi.

Gde je ona? Nije u kući. Vrata su, otvarajući se, odgurnula poštu u stranu: *Oksfam**. Račun iz banke. Razglednica iz Rusije. Ponovo je pozvao, ostavljajući poštu na okvir prozora: „Elizabet?“ Njegove reči odjekivale su odbijajući se o drvene ploče. U Studiju je već počelo da se smrkava, kako je popodne odmicalo. Možda je otišla u šetnju. Da, otišla je u šetnju: crveni vuneni *jeger* kratki kaput, koji je njegova žena Sara kupila Elizabet pre dva Božića, nije bio na čiviluku pored vrata.

Kuća je drugačije mirisala. To je prvo primetio. Mirisala je na sredstvo za poliranje nameštaja od lavande. Nije ranije osetio miris poliranog nameštaja ovde; prašinu, da, i knjige, i dim od drveta i ponekad oštar, slatki miris ljiljana – Elizabet je volela ljiljane i zumbule – ali ne i poliranje nameštaja. Nije mogao da se seti da li je ikada video Elizabet da koristi sredstvo za poliranje nameštaja. Njen radni sto takođe je bio drugačiji. Hrastova ploča na kojoj je radila, uglavnom je bila nevidljiva ispod gomile papira i knjiga i kartica sa podacima. Ali sada, papiri sa istraživanjem za njenu knjigu bili su – prvi put – svi uredno složeni u kartonske kutije sa nalepnicama. Na nalepnicama je pisalo: Njutn: Trinita koledž, 1667-9; Grantam: apoteka; Optika; Godine kuge; Staklo, Evropske alhemijske mreže: 1665-6.

Duž prozorske ivice, drvo je bilo očišćeno i ispolirano, a fini predmeti, kao i sitni ukrasi bili su presloženi u nove kompozicije. Elizabet je uvek sve postavljala kao mrtvu prirodu: kamenje bi poređala u spirale na ivicama prozora, školjke, niske bisera okačila da vise iznad školjki ostriga koje je sakupila, korale, a negde među tom lepotom uvek i *vanitas* – izbeljene lobanje malih životinja – da, i njih je sakupljala.

Kako neobično. U kuhinji nije bilo gomile neopranih tanjira, samo jedna šolja, okrenuta naopako, na ploči za sušenje. I složila je odeću. Nikada to nije radila.

Ostavio je ulazna vrata otvorena i odšetao napolje, dok je sitna kiša počela da klizi strmim putevima duž bašte. Zašto je hodao tako brzo, pitao se, videvši se odjednom kao iz daljine, posmatrajući sebe sa radoznalošću, sa drveća na drugoj strani bašte, kao da je bio u nekom

---

* Prodavnice polovne, već nošene garderobe u Velikoj Britaniji (prim. prev.)

filmu. Mogao je da vidi svoj odraz na staklu velikog prozora: Kameron Braun, član koledža Triniti, neurobiolog, tražio je svoju majku. Bacio je pogled na sopstveni profil, veliki obris koji se gega, dugački crni kaput, *velington* čizme, poderan džemper, neočešljana kosa i neobrijano lice. Glava ekšn mena viri mu iz džepa.

Blesak crvenila u uglu njegovog oka. Da li se igrala? Dole, na samoj obali.

Sada je trčao prema reci, kličući se preko trulih jabuka, probijajući se kroz žbunje koje mu je bolo ruke. Zatim je zaboravio da je Kameron Braun. Kameron Braun izgubio je svoje obrise – oni su se izgubili dok je gazio u vodu, iscurili dok je posezao za crvenim, vunanim oblikom, potopljenim u trsku. Čuo je urlanje Malera, tada, kada je okrenuo i podigao sitno telo svoje majke na žbunjem pokrivenu obalu reke, gde joj je zatvorio oči jer nije mogao da podnese da gleda njihov staklasti izraz, pomerio je sedu kosu u stranu i dunuo vazduh u njena pluća. Nije imala cipele. Trljao joj je noge mokrom vunom svog kaputa, ali nije uspeo da povрати boju bledoplavom mesu. A onda, vičući na sve i ni na koga, spustio je svoje pesnice na njene grudi dva puta. Ali neko je isključio zvuk. Rečna voda izašla je iz njenih usta. Kada je stojeći slepo podizao njeno malo telo, misleći jedino o tome kako mora da je unese u kuću, sapleo se o dugi porub sopstvenog kaputa i njihova tela pala su nazad u žbunje, izudarano telo njegove majke u vlažnom crvenom kaputu padalo je teško na njegovo telo u blato.

A onda nije bilo ničega. Ničega se nije sećao. Mogao je jedino da se priseti niza slika i zvukova: odbleska svetla policijskih automobila na strmoj tavanici, rečne vode kako glasno kaplje preko njenog stola na pod i dalje kroz pukotine, tela prekrivenog ćebetom, podignutog na nosila, papira koje treba potpisati, sahrane na kojoj se ponašao loše, na neki način.

I staklene prizme koju mu je vratio pomoćnik iz mrtvačnice, nasilno je izvukavši iz Elizabetine stegnute pesnice. „Treba da se potpiše“, rekao je, pre nego što ju je stavio na Kameronov dlan. Klin stakla u obliku trougla, sa jednom okrnjenom ivicom.

Poglavlje 1

U toku poslednje dve godine, dok sam pokušavala da izmamim istine iz neistina u tom nizu događaja, koje su izvirale iz Elizabetine smrti, kao lava koja ide ka površini i napolje, kroz slanu vodu, u pukotini na morskome dnu, nekoliko puta morala sam da *budem* ti, Kamerone Braune, kako bih se zakačila za neku logičku doslednost. Ponekad je bilo – jeste – lako posmatrati svet kroz tvoje oči, zastrašujuće moguće zamisliti šetnju kroz baštu tog popodneva, u onim trenucima pre nego što si našao telo svoje majke u reci. Ipak, sve vreme dok smo bili ljubavnici, tako dugo je bilo teško reći gde se tvoja koža završava, a gde moja počinje. To je bio deo problema za Lidiju Bruk i Kamerona Brauna. Nedostatak udaljenosti postao je – neprimetno – nasilna upletenost.

Dakle, ovo je za tebe, Kamerone, i da, isto tako i za mene, Lidiju Bruk, jer možda, sastavljajući sve ove deliće pravilno, možda ću biti u stanju da izađem iz tvoje kože i vratim se u svoju.

Pored Elizabetinog tela koje je plutalo u crvenom, u reci, postojala su druga mesta na kojima ova priča treba da počne, mesta koja sada vidim, ali onda nisam htela da vidim, drugi počeci koji su svi bili povezani. Još jedna smrt, koja se dogodila oko ponoći, 5. januara 1665. Te noći, Ričard Gresvold, član koledža Trinita, na Kembridžu, otvorio je vrata ka mračnom, neosvetljenom stajalištu, iznad stepeništa u Trinitiju. Promaja je uhvatila plamen lampe koju je držao u ruci, uvrćući

i produžavajući senke oko njega. Dok je tanak mlaz krvi počeo da curi iz jedne, a zatim i druge njegove nozdrve, podigao je ruku i obrisao je obraz, razmazujući krv u linije, zatim je pao napred, sasvim lagano, u vazduh, ponirući kroz najbleđu senku koju je mesec bacaо kroz okvir prozora. Pao je teško, telo mu se prevrtalo i udaralo o stepenike i zidove. Lampa je takođe pala, i odskočila, praveći metalne zvuke nasuprot tupim zvucima udara mesa po drvetu. Do jutра, krv od rane na glavi Ričarda Gresvolda otekla je kroz nejednake pukotine na kamenom podu gde je umro, stvorivši smeđu mapu nalik mreži vodenih puteva preko Fenza* na severu, rekao je vratar koledža koji je iz stegnute pesnice mrtvacа izvukao ključ od bašte. Okorela krv, gusta kao mulj Fenza.

Gresvoldova smrt bila je povezana sa Elizabetinom smrću. Ona je to saznala pre nego što je umrla, ali mi nismo. Dve smrti u Kembridžu, koje jesu razdvajala tri veka, ali koje su istovremeno bile i nerazdvojne, budući da su bacale senku jedna na drugu. Ričard Gresvold. Elizabet Vogelsang.

Elizabet Vogelsang udavila se u septembru 2002. godine, i bila je to prva od tri smrti koje će postati predmet policijske istrage četiri meseca kasnije. Policija je uzela šturu izjavu, koju sam dala kao odgovor na postavljena pitanja detektivu Kafu, i koja je snimljena na kasetu, u prostoriji bez prozora u podrumu policijske stanice Parksajd, 16. januara 2003. godine.

„Sve prostorije za razgovor zauzete su ovog jutра, doktorko Bruk“, rekao je, pokušavajući da pronađe odgovarajući ključ dok sam ga pratila sivim hodnicima. „Zbog toga ćemo morati da iskoristimo prostoriju za glavnu istragu. Plašim se da nije idealno, ali bar je prazna, ovog jutра. Danas je obuka osoblja – zdravlje i bezbednost. Imamo otprilike sat vremena. Ovo nije zvanični razgovor, razumete. To ćemo uraditi kasnije. Ovo je samo razgovor.“

„Ne znam da li će za ono što imam da vam kažem biti potrebno sat vremena“, rekla sam. Živci su mi bili iskidani. Nisam spavala. I dalje

---

* Fenz je močvarna oblast u Engleskoj (prim. prev.)

sam se budila usred noći, besna na tebe, i na sebe, ali bila sam dovoljno pribrana da znam da ću morati da budem pažljiva i oprezna ovde, u policijskoj stanici Parksajd. Veoma oprezna. Uhapsili su Lili Ridler.

„Moraćemo ponovo da vas vidimo, doktorko Bruk, bez sumnje. Bićete ključni za našu istragu.“

Tako sam videla drugu verziju, njihovu verziju. Pa dobro, ne baš *videla*, više *nazrela*. Prostorija za glavnu istragu policijske stanice Parksajd bila je ispunjena policama za dosjee, sa četiri stola sa prenatlaženim ivicama koje su se izvijale u različitim pravcima; skroz na desnoj strani nalazila se magnetna bela tabla, koja se prostirala preko čitavog jednog zida bez prozora. Kaf je privukao stolicu sa točkićima, za mene, na drugu stranu njegovog stola, pažljivo sklanjajući papire i beleške u fioku, zaključavajući je. Kolekcija predmeta i fotografija bila je zakačena magnetima za tablu. Oko tih predmeta nalazio se čitav niz pitanja, imena, lista i strelica, u različitim bojama, ispisanih različitim rukopisom. Nisam mogla mnogo da vidim sa mesta gde sam sedela, zato sam, kada je Kaf otišao da donese dosje iz druge sobe, krišom izvadila digitalni fotoaparat iz svoje torbe i fotografisala je. Rizičan potez, izazvan ničim drugim do uvrnutom radoznalošću.

Bela magnetna tabla, ispisana različitim rukopisima, u različitim bojama, i serija fotografija – tri mrtva tela, jedna žena koja se udavila u crvenom kaputu, dva muškarca sa isečenim licima, zid sa grafitima, nekoliko fotografija masakriranih mačaka i konja, kuća u Lending lejnu, fotografija Lili Ridler, zajedno sa nekim ljudima koje nisam prepoznala – borci za zaštitu životinja, pretpostavljam – i fotografije gomile isečenog papira. Kada budem prebacila fotografije na svoj laptop i budem uvećala rezoluciju, moći ću da vidim i detalje. Ako se dovoljno približi, može se videti da liste pisane plavom bojom obuhvataju samo dva mesta ubistva: stepenište E koledža Triniti i prolaz Svetog Edvarda. A ukoliko se potpuno približim, tačno u gornjem desnom uglu – trebalo mi je malo vremena da ovo uočim – nalazi se moja fotografija, odmah pored Sarine fotografije. Bila je to ona moja fotografija koju si nosio na svom mobilnom telefonu, pažljivo čuvanu,

tako niko ne može da je pronađe. Onu koju si slikao na Holkam Biču. Verovatno su prošli kroz sve tvoje podatke na mobilnom telefonu, kako bi je pronašli. Ispod je neko napisao moje ime. Lidija Bruk.

Da, ta bela tabla bila je početna skica policijske verzije onoga što je kasnije postalo poznato kao ubistva u Kembridžu. Ubistva o kojima se diskutovalo u Parlamentu, i što je navedeno kao dokaz kojim bi se podržao predlog za uvođenje drakonskih mera u okviru Zakona o teškom organizovanom kriminalu i Zakona o policiji, koji su bili presudni u promeni britanskog zakona. Da, stvarali smo pravnu istoriju, ali, naravno, to tada nismo znali.

Taj prvi razgovor jeste oduzeo veći deo jednog sata, jer je Kaf imao toliko pitanja o mojoj vezi sa tobom, o tome šta sam radila u Elizabetinoj kući, kako sam upoznala porodicu, kada sam te poslednji put videla, o čemu smo razgovarali, šta si imao na sebi i koji je bio smisao poruke koju sam ti ostavila na telefonu. Kaf, koji je delovao potpuno opušteno i nonšalantno, sa nadom da ću se opustiti i postati neoprezna, pretpostavila sam, sumirao je moje odgovore i ispisao ih na policijskom papiru, a zatim mi ih je ponovo pročitao, kao smislenu priču, koju je nekako napravio od mojih nepotpunih odgovora. Potpisala sam je kao „istinitu izjavu“.

Nekoliko meseci kasnije pokušala sam da sastavim malo koherentniji opis za advokata koji je zastupao Lili Ridler na sudu. Zamolila me je da napišem sve čega se sećam, a što bi moglo biti važno za slučaj, od Elizabetine sahrane do suđenja. Tada se nisam dvoumila oko istine, niti oko početka i kraja priče. To je došlo kasnije. Kucala sam je u Kitinoj radnoj sobi, koja je gledala dole na letnju baštu, po dva sata dnevno, dok mi se nije učinila kao ispravna. Iako je izgledala hronološki, nisam je tako pisala. Sećanje ne funkcioniše tako. Neprestano sam se prisećala delova dok sam pisala, stvari koje su mi do tada delovale nelogično, a koje su mogle biti „važne“, pa sam se vraćala i ubacivala ih u priču – sitni detalji, misli, pretpostavke, nagađanja.

Oduvek sam se pitala kako su dve priče – ona gruba, koju sam sastavila od odgovora na Kafova pitanja i ona koju sam napisala u Kitinoj radnoj sobi, za Patrišu Dib – mogle toliko da se razlikuju. Nije da

sam nešto pokušala lažno da predstavim. Za policiju, moja priča bila je samo jedan deo od čitave priče, sastavljene od, moguće, dvadeset izjava svedoka, pa je tužilac ispleo priču od svih tih izjava i detaljnih dokaza u hronološkom redu, i malo-pomalo, između svih njih moja priča odvučena je u nekoliko različitih pravaca, kao magnet kada se pomera ispod papira po kome su prosuti opiljci gvožđa. Kada je postavljena zajedno sa svim drugim, moja priča je dobila drugačiji oblik i bila je to sastavljena verzija, izvučena, filtrirana, provučena i izmešana, tako da porota može da je prihvati. Bila je prilično optužujuća kada su završili s njom, dovoljno da osude Lili Ridler za ubistvo i pošalju je u zatvor do kraja života. Čvrsta priča, rekla mi je kada sam je poslednji put videla. Sada neprobojna. Slučaj zatvoren.

Priča je nastavila da se menja. Kada je sud dao izjavu za štampu, a novine je prečistile na veličinu koju su želele, sa svom odgovarajućom dramatičnošću, momentima neizvesnosti, savršeno se uklopila u kratak članak. Jedan od novinara napravio je čak i vremenski tok događaja, u kome su ova dva ubistva predstavljala samo udubljenja u ravnomernom toku vremena u Lilinom životu, kao voz u jednom pravcu, sa stanicama koje počinju sa njenim rođenjem, a završavaju njenim hapšenjem. Bila je optužena za tri ubistva i šesnaest prekršaja nezakonitog ubijanja životinja i sakaćenja, ali pošto nisu mogli da joj prikaže Elizabetinu smrt, osuđena je samo za dva ubistva. Jednom kada su dodali ubistva na taj vremenski tok događaja, i dopunili ga detaljima o njenom dedu i roditeljima, Lili Ridler je postala psihopata, čudovište. Sada, skoro dve godine kasnije, Lili je mrtva.

Tako da, ako smo mislili da je završeno, sada znamo da nije. Duhovi ipak nisu pušteni da počivaju u miru, vidiš, ni tvoj, ni njen. Kada bi me ponovo ispitivali, mislim da bih morala da kažem da sada vidim drugačije – veze, mislim. Vreme ima taj efekat. Tada su nedostajali delovi, istorijska dimenzija, o kojoj niko nije postavljao pitanja i koju sam, onda, samo napola mogla da vidim.

Šta je nedostajalo? Sedamnaesti vek je nedostajao. Ali kako da to kažeš policajcu koji je upravo uključio kasetofon da snimi reči: „Policajska stanica Parksajd, 16. januar 2003. godine, intervju sa Lidijom

Bruk. “ Kako da kažeš: „Nedostaje izjava svedoka i nedostaje osumnjičeni... Naredniče Kafe, nedostaje sedamnaesti vek. I treba da razgovarate sa čovekom koji se zove gospodin F.“

Kako da mu kažeš da misliš da postoji veza između naučnice koja je pronađena u reci u Kembridžu, i čoveka koji je pao niza stepenice, tu u blizini, tri stotine godina ranije? Ne jednostavna, obična veza, već nešto osetljivo poput mreže, poput onih belih pređa koje se mogu videti na vrhovima stabljika trave, u proleće, kada je rosa teška.

Vrana je upravo preletela preko krova iznad moje radne sobe, poletevši u vazduh, dole levo od mene, preko bašte, baš kada se desni ugao moje mape Kembridža bučno odlepio sa zida i savio. Sinkopirani zvuci tapkanja kandži vrane na pločama krova i uvijanje starog papira, dovoljno je da pomislim da u sobi postoji nešto drugo osim mene, dok pišem. Koji je od vas, nemirnih ljudi? Šta želite (s mojom pričom)?

Ne. Da je Elizabet ovde, rekla bi da je istorija manje kao pređa, a više kao palimpsest – sloj vremena postavljen preko drugog vremena, tako da jedan pokriveni sloj prolazi u onaj iznad. Ili kao mrlja na starom kamenu zidu, koja se probija kroz sloj maltera.

Šta bi Kaf rekao ili uradio da sam mu rekla da treba da zna o čoveku koji je pao niza stepenice koledža Trinita, 5. januara 1665. godine, pad koji je umrljao pod, mrlja koja je procurila kroz Elizabetin i Lilin život, koja nas je sve držala zajedno, u ropstvu? Kaf ne bi znao koji je značaj datuma – 1665 – ili bar mislim da ne bi. Godina 1666. možda bi zvučala poznato: godina Velike kuge koja je opustošila Englesku, i požar u Londonu koji je opustošio u glavnom gradu ono što je za njom ostalo. Možda bi se setio toga sa časova istorije iz srednje škole.

Da sam rekla Kafu za Gresvolda i za komplikovano prijateljstvo Isaka Njutna sa gospodinom F, on ne bi ništa od toga zapisao. Ne bi smatrao da je to bitno. Čovek koji pada kroz vazduh i senke, na koledžu Trinita 1665. godine. Tajno prijateljstvo dva mladića, iskovano alhemijskim i matematičkim proračunima. Kako bi to moglo da ima bilo kakav značaj za seriju ubistava u Kembridžu, koja su se dogodila 2002. i 2003. godine? Da sam to predložila, Kaf bi podigao gu-

stu crnu obrvu, i njegova olovka bi zastala negde u vazduhu. Elizabet Vogelsang bi razumela. Kaf ne bi.

Lili je otišla u zatvor jer je sedamnaesti vek nedostajao u njenom sudskom dosjeu, nedostajao u njenoj priči. Njen vremenski tok trebalo je da bude duži, mnogo duži, a bilo je i mnogo sporednih puteva i pruga, ukrštanja i skretanja, i da, bio je to lavirint, svilenog predivo koje je počelo da se pomera 1665. godine, tri stotine trideset tri godine ranije.

Razmišljala sam o lavirintima ovog leta. Arijadna koja daje Tezeju klupko, kako bi mogao da pronađe put iz lavirinta, što dalje od crne praznine Minotaura koji proždire telo. Otkrivanja moraju negde da počnu. Sada, kada prvi put vidim koliko je sve povezano, znam da su niti između Isaka Njutna i nas bile uvrežene, kao sedmolist ispod Kitine zemlje.

Tog leta, kada sam pisala svoju priču, i tvoju, za Patrišu Dib, Kit i ja smo objavile rat sedmolistu koji je zaposeo njenu baštu u Starton stritu. Kada smo počele da kopamo, videle smo kako je svaka od pojedinačnih biljaka, neuvijena iznad zemlje, bila pripojena velikoj mreži korenja ispod zemlje. Nije imalo smisla iskopati samo *jedan deo*; trebalo je izvući čitavu stvar, inače će ponovo početi da se širi u vlažnom mraku zemlje. Već nedelju dana kasnije uvijao se još jedan zeleni list. Grejs, Kitina starija komšinica, naslonila se preko žičane kuhinjske ograde i potvrdila svoja upozorenja kako je nemoguće da se to ikada ubije. Ona je provela pedeset godina pokušavajući, rekla je. Samo jednom raseci to korenje, rekla je, i rana na korenu će samo napraviti još više izdanaka.

Iz moje radne sobe, u potkrovlju Kitine kuće, gledala sam dole duž njene bašte, sa njenim ružama i stazom od šljunka, koja se uvijala između visokog grmlja rascvetale meksičke narandže, i zamišljala sedmolist kako se veličanstveno prostire ispod travnjaka, ispod irisa, neviđen, u mraku. Povadile smo većinu do kraja juna, ali ipak bi se koren ili vitica ponegde zakačila za sistem korenja drugih biljaka – lukovice irisa i gladiola – pa sam znala da ćemo ga opet videti.

Dok pišem, Grejsini unučići se igraju obučeni u kabanice na trampolini, ispod jabukovog drveta. Pre bašte sa ružama i grmljem i

trampoline i šupe, sedmolist je napravio svoj put kroz voćnjake, koji su tu bili vekovima, pre Kitine kuće, i pre nego što je bilo koja druga na ovoj zaravni izgrađena. Kit ima sepija fotografiju u svojoj kuhinji, sa radovima na zgradama u njenoj ulici, red kostura kuća koje se grade na voćnjacima. Pre voćnjaka, ovde su bile močvare, južno od grada, jugoistočno od Njutnovog koledža Triniti, i sedmolist je tada mogao da se buni u mokroj zemlji, potpuno neobuzdan. Pre voćnjaka i močvara, rimski zemljoradnici i baštovani rimskih vila, ovde sagrađenih, držali su ga u zalivu, ili su ga koristili u baštama lekovitog bilja, kako bi pravili supe ili čorbe, ili za lečenje kostobolje. Građevinari su pronašli ostatke lepe vile ispod puta, nedaleko odavde – tri sobe sa okrećenim, malterisanim zidovima, svetlocrveno, žuto, zeleno, sivo i tamnoplavo, nekim šablonima poput imitacije mermera, popločan krov, betonski podovi, prozori od stakla, podno grejanje napravljeno na blokovima uvozne krede. Bila je to verovatno poslednja kuća u naselju, označavajući granicu između civilizacije i močvara.

Svako sečenje sedmolista je promašaj; svako sečenje će samo udvostručiti napor koji je potreban. Tako sam uspela da shvatim strah od greha Isaka Njutna, čini mi se, i koliko je upleten gospodin F sa Njutnovim imenom, i kako nijedan od njih nije mogao da zaustavi ono što su započeli i, konačno, shvatila sam kako su posledice njihovog delanja u sedamnaestom veku zaokrenule svoj put ka nama, ispod i iznad zemlje, deleći se i duplirajući. Organski i botanički.

Moja priča, obe moje priče, policijske trake u stanici Parksajd i otkucana verzija, koju sam napisala za Patrišu Dib, počele su sa sahranom Elizabet Vogelsang.

Sada, Kamerone Braune, ponovo počinjem da je pričam, kako bih mogla da napravim klupko za tvoj lavirint. Da, ponovo ću dočarati sedamnaesti vek. Nadam se da možeš da me čuješ.

Poglavlje 2

Na dan Elizabetine sahrane bila sam u žurbi, kao i obično, i kada sam konačno došla do autoputa, nisam mogla da se setim da li sam zatvorila vrata od stana. Bilo je prekasno da se vratim. Da li da pozovem komšinicu i zamolim je da proveri? Uhvativši volan jednom rukom, drugom sam izvukla imenik, da vidim da li još imam Gretin broj zapisan tamo, ali sam skrenula isuviše blizu glavne ograde. Prekini da žuriš. Jedno po jedno. Samo obrati pažnju. I nemoj da se izgubiš. Idi direktno na sever, sa morem u pozadini, preko puta M23, preko masivnog krečnjaka južnih dolina, sve do otvorenog oka puta M25; prati liniju oko ivice u smeru suprotnom od kazaljke na satu, prelazeći ispod Temze, kroz tunel Dartford, a zatim severno na vrh kruga, i ponovo na sever gore uz M11 i u ravnice istočne Anglije. Spusti se u Kembridž sa severa, zatim pronadi Kapelu gubavaca, sa kružnog toka na istočnoj strani.

Kako bih nadoknadila nedostatak mentalnog kompasa, Kit me je naučila da smernice pretvorim u slike ili crteže, linije nacrtane ugljenom, koje se prostiru preko bele hartije. Nesnalaženje u prostoru? Pa sad, nemoj mi to pripisati samo zato što sam žensko. Ako je biti muško i žensko svedeno na niz stereotipa, onda znaš da imam više muških nagona, nego ženskih. Možda je zbog pisanja. Pisci, očigledno, često imaju umanjen osećaj za snalaženje u prostoru: previše mapa – vre-

menske mape, mape puteva, mape karaktera – sve postavljene jedna preko druge, kao spratovi zgrade. Teško je razdvojiti ih.

Nije trebalo da kasnim. Nije da sam veoma često odlazila na sahrane. Tog jutra, trebalo mi je sto godina da izađem iz stana, nisam mogla da odlučim da li da obučem crno ili ne, pa sam izvukla crnu odeću, a zatim tamnoplavu, a zatim ponovo i jednu i drugu, dok se nije nagomilala na podu spavaće sobe. Božić, Uskrs, venčanja i sahrane. Mrzela sam sve te sentimentalne, prazne rituale, koji su postali užtogljeni i kruti, zbog pravila i protoka. Elizabet ne bi bilo važno šta bilo ko od nas ima na sebi. Ona nije išla na sahrane.

Elizabet Vogelsang – koje su to bile stvari do kojih joj je stalo? Pogrešno upotrebljen znak interpunkcije; greške u datumima; slaba logika; „loše razmišljanje“; pobrkane metafore; Kapela gubavaca na Njumarket roudu. Oh, i mirisi. Elizabet je uvek primećivala mirise. Mogla je da namiriše da li ćete se razboleti. Rekla mi je nešto, jednom, pre dve godine ili tako nešto, kada smo se upoznale u čajdžinici univerzitetske biblioteke. Tog dana posmatrala sam kako senka tvojih usta, onakvih kakvim sam ih upamtila, prelazi preko njenih dok govori. Njena usta. Tvoja usta. Majka i sin.

„Lidija, da li si dobro?“, pitala je, mešajući svoj čaj, i odbijajući da me pogleda u oči. „Ne mislim ništa posebno, samo imaš specifičnu vrstu mirisa... ne baš neprijatan miris...“

„Kakav miris? Sladunjav?“ Lako se zacrvenim. Niko nikada nije sa mnom tako pričao. Čak ni moji najbliži prijatelji. Čak ni Kit. Osećala sam se uvređeno, besno i opčinjeno. *Imaš specifičnu vrstu mirisa.* Imam – to me je navelo da mislim na isparavanje, paru koja se diže sa leđa osedlanih konja, dah zmaja u ledena jutra. U jednom lošem trenutku, upitala sam se, da li tvoja neobična majka može da oseti tvoj miris na mojoj koži, ali ti nisi bio ni blizu moje kože tri godine. Da li si mogao da ostaviš svoj miris na mojoj koži nakon toliko vremena? Svakako si i dalje bio *ispod* nje, tada, posebno dok sam sedela tamo, sa tim ustima, njenim ustima, s druge strane stola.